

Oplev Danmarks største marskområde, Tøndermarsken. På den 54 km lange vandre- rute, Marskstien, og de otte mindre stisløjfer kommer du hele Tøndermarsken rundt.

UDFORSK TØNDERMARSKEN

Tøndermarsken er Danmarks største marskområde – et fladt særpræget landskab, skabt af havet og formet af mennesker. Her kan du opleve en rig bygningskultur i et storslået kultur- landskab, der rummer nogle af Europas vigtigste fuglelokaliteter. Området er desuden en del af Nationalpark Vadehavet, og den vestligste del har status af UNESCO Verdensarv.

I Tøndermarsken finder du en lang række vilde urter. Man kan sanke salturt (kveller), strandvejbred, spydmælde, vandmynte og meget mere. Året rundt kan du se på fugle. I træktiden raster meget store flokke af vadefugle, ænder og gæs. Her yngler flere sjældne og truede arter.

Vand er helt centralt i historien om Tøndermarsken. I dag holdes havet ude ved hjælp af diger og sluser. Å- og regnvand ledes igennem marsken ved hjælp af ådiger, kanaler og pumpestationer.

Tøndermarskens ældste dige blev bygget i 1554 – 56. Op gennem årene blev der skabt og indvundet nyt land og bygget flere diger. Det yngste dige er Det fremskudte Dige fra 1981.

Få mere information på www.tøndermarsken.dk

PRAKTISK INFO

Marskstien er en vandrørte. På dele af stien går du på diger, i Nationalpark Vadehavet og i UNESCO Verdensarv og dermed gennem en del beskyttede naturområder. Overhold derfor skiltningen undervejs. Ruten har forskellige forløb, afhængig af sæson, for ikke at forstyrre fuglene i yngleperioden. Det er ikke tilladt at færdes uden for ruten i de beskyttede naturområder.

Vil du gerne cykle? Tag en tur på Cykelrute 1: Vestkystruten eller Panoramarute 401: Den kongelige Marskrute.

Hunde skal altid holdes i snor.

HUSK

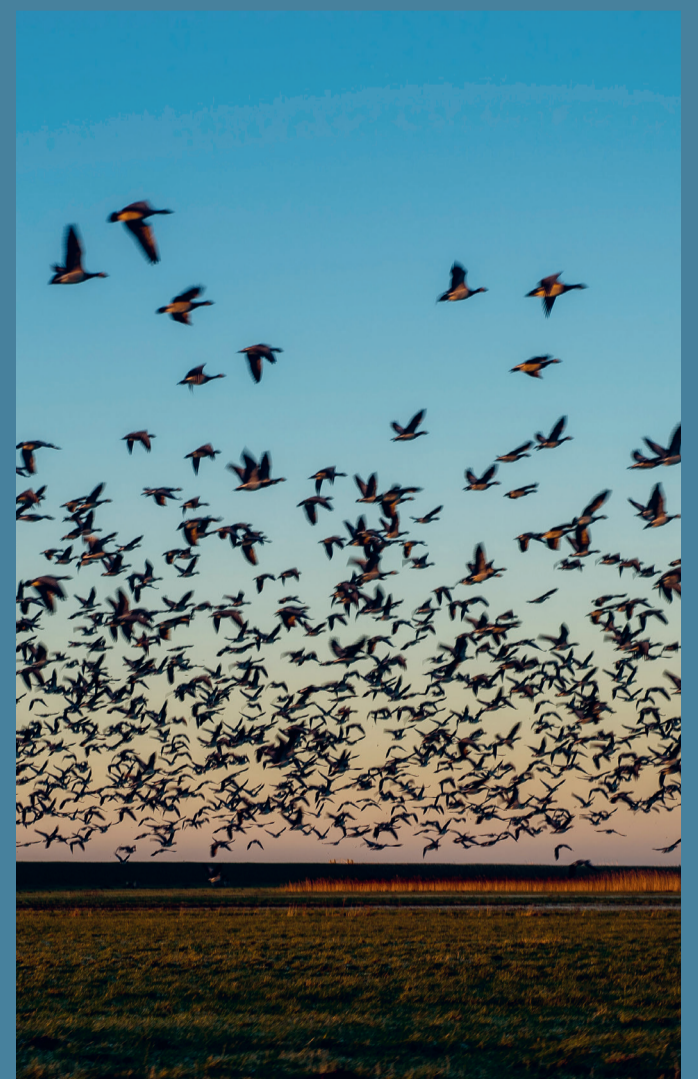
- **AFFALDSPOSER** – Tag dit affald med dig. En stor del af Marskstien ligger i beskyttet område. Derfor er der ikke altid en skraldespand lige i nærheden.
- **VANDFLASKE** – Der er enkelte vandposter langs ruten, hvor du kan fylde din vandflaske op.
- **MADPAKKE** – Der kan godt være langt mellem spise- stederne. Tag derfor en madpakke med, til når den lille sult melder sig.

ORDFORKLARINGER

MARSK: Lavtliggende land ved Vadehavskysten dannet af havet.
GESTEN: En højereliggende jord. Her bosatte mennesker sig i sikkerhed for vandet.
TIDEVAND: Havvandet, der stiger og falder to gange i døgnet. Ved Højer er forskellen på høj- og lavvande 180 cm.
HAVDIGE: En jordvold, der beskytter det bagvedliggende lave land mod havet ved høj vandstand og stormflod.
ÅDIGE: En jordvold, der sikrer at åvandet ikke oversvømmer Tøndermarsken.
SLUSE: Sikrer, at vandet kan løbe ud i Vadehavet ved lavvande. Slusen beskytter Tøndermarsken mod oversvømmelser ved højvande og stormflod.
PUMPESTATION: Pumper overskudsvand fra mindre kanaler og render op i de inddigede åer.
KOG: Inddiget marskområde.
GRØBLERENDER: Ses som render på markerne. Levn fra tidligere tiders landvinding.
VÆRFTER: Kunstige høje i den flade marsk. Her byggede man sine huse for at sikre mod oversvømmelser.
TILTE: Tidligere fiskerhytter.

TØNDERMARSKEN

MARSKSTIEN

MARSKSTIEN

START: Lige hvor du vil
DISTANCE: 54 km

STISLØJFER

HØJER, HØJER SLUSE, HØJER HAVN

START: Højer Mølle
DISTANCE: 4,5 km
SEVÆRDIGHEDER: Højer, Kiers Gaard, Højer Havn, marskbåde, tilte.

HØJER, EMMERLEV KLEV, VIDÅSLUSEN

START: Højer Mølle
DISTANCE: 9,4 km
SEVÆRDIGHEDER: Vadehavet, Det fremskudte Dige, Vidåslusen, Margrethe Kog, Højer Dige og Sluse fra 1861, Højer, Kiers Gaard.

HØJER, KLÆGGRAVENE, VIDÅ

START: Højer Mølle
DISTANCE: 12 km
SEVÆRDIGHEDER: Højer, Kiers Gaard, Ny Frederikskog, Margrethe Kog, fugle, kanaler, Højer Dige og Sluse fra 1861.

RUDBØL, RUDBØL SØ

START: Rudbøl
DISTANCE: 2,7 km
SEVÆRDIGHEDER: Rudbøl, sort sol.

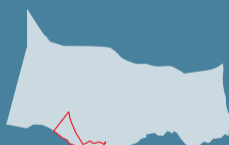
RUDBØL, VIDÅ

START: Rudbøl
DISTANCE: 4,2 km
SEVÆRDIGHEDER: Rudbøl, grænsesten, Gl. Frederikskog, Vidå.

RUDBØL, GRÆNSE, GL. FREDERIKSKOG

START: Rudbøl
DISTANCE: 11,4 km
SEVÆRDIGHEDER: Grænsesten, Nørremølle, gendarmsti langs grænsen.

TØNDER, NØRRSØ, LÆGAN

START: Tønder
DISTANCE: 10 km
SEVÆRDIGHEDER: Tønder, Tønder Kirke, gavlhusene Digegevns hus og Drøhses Hus, Nørresø, Lægans Pumpestation.

TØNDER, MØGELTØNDER

START: Torvet i Tønder
DISTANCE: 11,2 km
SEVÆRDIGHEDER: Gesten, Møgeltønder, ladegården Røj, Schackenborg Slot, Slotsgaden, Slotsfeltladen, Tønder, Tønder Kirke, gavlhusene Digegevns hus og Drøhses Hus.

På den 54 km lange vandrerute kommer du hele Tøndermarsken rundt. Her oplever du marskens byer og det helt særlige marsklandskab. Et landskab, der synes vildt og ustyrligt, men som er designet ned i mindste detalje – formet af menneskers liv med og mod vandet. På Marskstien mærker du vinden og ser det flade landskab med diger og fugle, så langt øjet rækker. Vejret gør oplevelsen af marsken forskellig fra dag til dag.

"Vores vigtigste seværdighed er himlen."

Beboer i Tøndermarsken

Forstå og oplev Tøndermarsken. På denne tur kommer du forbi mange af Tøndermarskens helt særlige kendetegn. Du oplever diger, sluser, be- og afvandingskanaler, samt havn og marskgårde.

Turen starter ved Højer Mølle og bringer dig forbi Højer Pumpestation, Højer Sluse og Kiers Gaard.

Gå langs Vadehavet. På denne tur kommer du til at vandre på et nyt og et gammelt havdige. Du oplever gesten og den stejle Klint ved Emmerlev Klev med flot udsigt over Vadehavet.

Turen starter ved Højer Mølle og egner sig til alle, også til kørestolsbrugere.

Gæs, vadefugle og havørne. På denne tur går du på det gamle havdige fra 1861 med Margrethe Kog på den ene side og Ny Frederikskog på den anden. Margrethe Kog er blandt Europas vigtigste fuglelokaliteter.

Turen starter ved Højer Mølle og bringer dig forbi Højer Sluse og Dige og Kiers Gaard.

Tøndermarsken er et af de bedste steder at opleve sort sol. Stærenes dans på himlen kan opleves hvert efterår og forår, når de store stæreflokke samles for at gå til ro i rørskovene. På denne tur har du udsigt over Rudbøl Sø, hvor naturfænomenet kan opleves.

Turen starter i Rudbøl og går gennem den tidligere landsby Lyst. Fra Lyst går du på diget tilbage til Rudbøl.

Grænse- og digelandsbyen Rudbøl. Nørremølle og Rudbøl er de eneste danske landsbyer bygget på diger. Rudbøl ligger på Tøndermarskens ældste havdige fra 1556 samt på en række værfter ned til Rudbøl Sø og den dansk-tyske grænse.

Turen starter i Rudbøl og går langs den dansk-tyske grænse. Du kommer forbi Gl. Frederikskog og Rudbøl Kog og går på ådiget fra 1930 langs Vidåen tilbage mod Rudbøl.

Gå langs grænsen ad en historisk gendarmsti. På denne tur oplever du Gl. Frederikskog med grøblerender og får i massevis. Du kommer forbi Nørremølle og Rudbøl – Danmarks eneste landsbyer bygget på diger. Grænsestenene midt i gaden i Rudbøl markerer den dansk-tyske grænse.

Turen starter i Rudbøl og går over Nørremølle, hvorfra du går på diget tilbage til Rudbøl.

Rundt om Nørresø. Nørresø er anlagt som ynglemråde for fisken snæblen, som er et af verdens mest truede dyr. Her er et rigt fugleliv – måske er du heldig at se en havørn. Det er muligt at tage en afstikker til Ubjerg, som er Tøndermarskens eneste værftslandsby.

Turen starter i Tønder og går ud i marsken hele vejen rundt om Nørresø forbi Lægans Pumpestation og langs diget nord for Ubjerg.

Oplev Tønder og Møgeltønder. Tønder ligger meget lavt i landskabet, og byen er en af de primære årsager til, at man begyndte at bygge diger i 1500-tallet. I Tønder passerer du blandt andet Tønder Kirke og gavlhusene i gågaden. I Møgeltønder går du langs den smukke Slotsgade og passerer Schackenborg Slot og Slotsfeltladen med det unikke tag.

Turen starter i Tønder og løber ud i det åbne marsklandskab mod Møgeltønder.

